

Kråksmåla nya kyrkogård

Kråksmåla församling, Växjö stift, Kalmar län

Kulturhistorisk inventering av kyrkogårdar/
begravningsplatser i Växjö stift 2007

Magdalena Jonsson
Kyrkoantikvariska rapporter 2007, Kalmar läns museum

Innehåll

INLEDNING	3
Bakgrund	3
Syfte	3
Kulturminneslagen och Begravningslagen	3
Kulturhistorisk bedömning	4
Inventeringens uppläggning och rapport	4
Kort kyrkogårdshistorik	5
Växjö stift – en kort historik	5
KRÅKSMÅLA KYRKOGÅRD	7
Kyrkomiljön	7
Kyrkan	7
Kyrkogårdens historik	7
Beskrivning av kyrkogården idag	8
KULTURHISTORISK BEDÖMNING AV KYRKOGÅRDEN I DESS HELHET	12
ARKIV OCH LITTERATUR	
Bilagor: Kulturminneslagen	

INLEDNING

Bakgrund

Svenska kyrkan har sedan kristendomens införande svarat för begravning och omhändertagande av döda. I varje socken har inrättats kyrkogårdar för ändamålet. I en stor del av Sveriges församlingar utgör kyrkogården den äldsta bevarade delen av församlingens anläggningar. Ofta har kyrkogården medeltida ursprung. Sedan Svenska kyrkan och staten skildes åt har kyrkan ansvaret för sina egna kulturarvsfrågor. Kunskapen om kyrkogårdarnas kulturhistoriska värden är dock fragmentarisk. Detta medför att skötseln av den vigda platsen ofta saknar antagna riktlinjer eller vårdprogram där kulturarvshänsyn utgjort planeringsförutsättning. Med utgångspunkt i behovet av att förbättra kunskapen om våra kyrkogårdar och begravningsplatser genomförs en stiftsövergripande kulturhistorisk inventering i Växjö stift.

Begravningsväsendet i Sverige är numera en statlig angelägenhet bekostad av begravningsavgiften men den utförs fortfarande som under tidigare århundraden av kyrkan. Varje församling eller samfällighet som önskar söka kyrkoantikvarisk ersättning för vården av kulturarvet måste före 2009 ha upprättat en av stiftet godkänd vård- och underhållsplanering. Denna planering skall visa hur kulturarvets värden skall bevaras. Det är såväl på församlingsnivå som på stiftsnivå nödvändigt att ha kunskap om det kyrkliga kulturarvet. Såväl kortsiktig som långsiktig planering är ett ansvar för båda. För stiftets innebär planeringen att bruka de gemensamma resurserna på ett ändamålsenligt sätt. Den kyrkoantikvariska ersättningen förutsätter en övergripande kunskap om de kulturhistoriska värdena för att medlen skall göra största möjliga kulturhistoriska nytta. Länsstyrelsen skall i sin myndighetsutövning stödja detta arbete samt har ett regionalt tillsynsansvar för kulturmiljövården.

På uppdrag av Växjö stift har Kalmar läns museum under 2005-2006 genomfört en inventering av kyrkogårdar/begravningsplatser inom stiftets del av Kalmar län. Arbetet bekostades av medel från den kyrkoantikvariska ersättningen och omfattade de till Svenska kyrkan hörande kyrkogårdarna/begravningsplatserna som omfattas av kulturminneslagens § 4. Lagen gäller begravningsplatser som är tillkomna före utgången av år 1939 och ytterligare några som skyddas genom särskilt beslut av Riksantikvarieämbetet. För att få en heltäckande bild av begravningsväsendet inom stiftet beslutades att även de kyrkogårdar/begravningsplatser som inte omfattas av kulturminneslagen § 4 skulle inventeras. Man valde också att låta inventera de platser som inte förvaltas av Svenska kyrkan. Kompletteringen av inventeringen har gjorts under hösten 2007. Denna rapport omfattar en av dessa kyrkogårdar/begravningsplatser.

Syfte

Den översiktliga inventerings syfte är att:

- ta fram övergripande kunskap om kulturarvet som underlag för församlingens/samfällighetens planering för och förvaltning av kyrkogårdar och begravningsplatser
- ta fram underlag för myndigheter och kyrkan regionalt för handläggning av kyrkoärenden enligt kulturminneslagen och olika finansiella stödssystem
- skapa ett gemensamt kunskapsunderlag för kulturhistorisk värdering och prioritering samt i sig utgöra ett samlat forskningsmaterial
- dessutom verka för ökad förståelse för kyrkogårdens kulturarv såväl lokalt som i kontakter mellan kyrkan och samhället

Kulturminneslagen och begravningslagen

Enligt Lag om kulturminnen m m (SFS 1988:950) skall Svenska kyrkans *kyrkobyggnader, kyrkotomter och begravningsplatser* vårdas och underhållas så att deras kulturhistoriska värde inte minskas. Tillstånd måste sökas hos länsstyrelsen för att göra väsentliga förändringar på kyrkogården. (Se vidare i bilaga om Kulturminneslagen). Begravningslagen (SFS 1990:1144) anger att en gravvård ägs av gravrättsinnehavaren. När en gravanordning har blivit uppsatt, får den inte föras bort utan upplåtarens medgivande. När gravrätten upphör har ägaren rätt till gravvården. Om gravrättsinnehavaren inte vill gör anspråk på gravvården inom 6 månader tillfaller gravvården upplåtaren, alltså församlingen. Vidare säger lagen: Om en gravanordning har tillfallit upplåtaren och den är av kulturhistoriskt värde eller av annat skäl bör bevaras för framtiden, skall upplåtaren om möjligt lämna kvar den på platsen. Om gravanordningen ändå måste föras bort från gravplatsen, skall den åter ställas upp inom begravningsplatsen eller på någon annan lämplig och därtill avsedd plats”.

Kulturhistorisk bedömning

Alla gravvårdar bär på sin historia och kan berätta om en person, en familj, stilhistoria och begravningstraditioner. I rapporten anges exempel på typer av gravvårdar som utifrån skilda kriterier bedöms som kulturhistoriskt värdefulla. Generellt gäller att ålderdomliga gravvårdar från tiden fram till 1850 bör föras in i kyrkans inventarieförteckning. Detta gäller även gravstaket och gravvårdar i gjutjärn och smidesjärn liksom äldre vårdar av trä. Många andra gravstenar har också ett kulturhistoriskt värde som kan kopplas till gravvårdens utförande - material, konstnärligt utförande eller till en person- lokal/personhistoriskt värde.

Inventeringen omfattar i första hand enbart gravvårdar ute på kyrkogården. I flera kyrkor finns det dock gravvårdar som förvaras i kyrkan eller i lokal i anslutning till kyrkan. Ofta har dessa ett stort kulturhistoriskt värde och bör tas med i kyrkans inventarieförteckning.

Den kulturhistoriska bedömningen görs utifrån principer som tagits fram av och fortlöpande diskuteras med representanter för Växjö och Linköpings stift, samt länsstyrelserna och läns museerna i Kronobergs, Jönköpings, Östergötlands och Kalmar län. En kulturhistorisk bedömning är aldrig definitiv utan hela tiden föremål för omvärderingar. Vid bedömningen tas hänsyn till varje enskild kyrkogårds egna värden, men också till värden i förhållande till andra kyrkogårdar i stiftet och övriga landet. Inför varje planerad förändring skall tillstånd inhämtas från länsstyrelsen och varje ärende behandlas där från fall till fall. Den kulturhistoriska bedömningen utgör underlag för beslut om vilka åtgärder som kan vara berättigade till kyrkoantikvarisk ersättning.

Inventeringens uppläggning och rapport

Rapporten består av en historik över kyrkogården samt en beskrivning i ord och bild av kyrkogården som helhet och de olika kvarter/områdena. En kulturhistorisk bedömning görs av varje kvarter/område samt över kyrkogården i dess helhet. Arbetet har varit uppdelat i en fältdel med inventering och fotografering samt en arkivgenomgång. De aktuella arkiv som gåtts igenom har främst varit läns museets topografiska arkiv och Antikvarisk-topografiska arkivet, Riksantikvarieämbetet i Stockholm. Uppgifter har vidare hämtats från aktuell litteratur däribland hembygds litteratur. I viss mån har lantmäteriets handlingar och kartor nyttjats. De i rapporten redovisade arkivuppgifterna utgör en sammanfattning av genomgångna arkiv och ska inte ses som inte en komplett beskrivning av händelser i kyrkogårdens utveckling. Arbetet inkluderar en omfattande fotodokumentation varav endast en mindre del är presenterad i rapporten.

Fältarbetet och rapporterna har utförts av antikvarier Magnus Johansson, Magdalena Jonsson, Liselotte Jumme och Cecilia Ring vid Kalmar läns museum. Rapporterna finns tillgängliga på Växjö stift, Länsstyrelsen i Kalmar län, Kalmar läns museum samt på respektive kyrklig samfällighet.

Kort kyrkogårdshistorik

En kyrkogård skiljer sig från en begravningsplats på så vis att den ligger i direkt anslutning till en kyrkobyggnad. En begravningsplats rymmer ofta ett kapell inom sitt område. I förhistorisk tid varierade gravskicket mellan brandgravar och jordbegravningar. Kristendomens införande innebar bl a att kremering av kroppar förbjöds. Längre begravdes människor i närheten av sina hem, men under medeltiden anlades kyrkogårdar i allt högre utsträckning kring kyrkorna. Kyrkogårdens område delades först upp mellan byarna, med byvisa begravningar, senare i hemman. Den medeltida begravningsplatsen bestod troligen av ängslika områden kring kyrkan där de välbärgades gravminnen i form av stenkors, tumbor och hällar stod uppställda. Enklare gravar kunde markeras av en liten kulle eller ett träkors. Kyrkogården omgärdades vanligen av träbalkar med spåntak. I mitten av 1700-talet kom ett kungligt påbud om att kyrkogårdsmuren, eller bogårdsmuren som man då kallade den, skulle vara uppförd av gråsten utan bruk, alltså kallmurade. I början av 1800-talet tillät man att de murades med kalkbruk om de täcktes med tak. Reformationen innebar på många sätt en förändrad syn på det som hörde kyrkan till. Många kyrkogårdar lämnades vind för våg, murar revs och djuren betade fritt i markerna. Först under 1700-talet började man visa mer intresse för kyrkogårdarnas vård och utformning.

Före 1800-talet var det vanligt att människor av högre stånd begravdes inne i kyrkan, medan vanligt folk begravdes på anonyma allmänningar kring kyrkan. Under 1700-talets slut ökade protesterna mot begravningar i kyrkan då det ansågs ohygieniskt och orsakade stort obehag, speciellt sommartid. År 1815 beslöt Sveriges riksdag om att begravningsplatser skulle anläggas utanför städer och byar, också det av hygieniska skäl. I bland annat Västervik och Kalmar finns sådana begravningsplatser. Först efter 1815 blev det också mer allmänt förekommande med genomgripande planläggning av kyrkogårdarna med gångsystem och planteringar. Det blev också allt vanligare med planteringar av träd kring kyrkogården, sk trädkrans. Genom 1815 års förordning förbjöds definitivt begravningar inne i kyrkan. Kyrkogårdar och begravningsplatser uppdelades i områden där den dödes familj fick köpa gravplats, och områden som var gratis. Dessa senare områden kallades vanligen allmänna linjen. Här begravdes människor i den ordning de avled. Det innebar bl a att äkta makar inte blev begravda bredvid varandra. Fram till 1960-talet fanns bruket av linjegravar. Under 1800-talets senare hälft blev det allt vanligare för samhällets arbetare och medelklass att skaffa sig egen gravplats. Samtidigt blev de förmögna gravvårdar allt mer påkostade. Vid ungefär samma tid började man anlägga kyrkogårdar med en mindre strikt utformning, än den tidigare, och med ett mer naturinspirerat utseende. Vid 1900-talets mitt anlades kyrkogårdar med en större anpassning till den lokala topografin och de lokala växtförhållandena, bl a tillkom många skogskyrkogårdar. I och med att man började använda moderna maskiner har skötseln av kyrkogårdarna delvis förändrats. Tidigare grusgravsområden har såtts igen och staket och andra detaljer har tagits bort för att underlätta arbetet. Under de senaste decennierna har minneslundar tillkommit på nästan samtliga kyrkogårdar.

Växjö stift – en kort historik

Småland och Öland var under tidigaste kristna tid knutna till stiftet i Hamburg- Bremen. År 1103 lyckades den danske kungen genom intrigerande med påven och tyska kejsaren tillskapa det nordiska ärkestiftet. Utbrytningen fick sitt biskopssäte i Lund och den nordiska

kyrkoprovinser styrdes under tre kvarts sekel från Danmark. Ärkestiftet i Lund omfattade hela nordliga Europa med Skandinavien och Island, de nordatlantiska öarna samt Grönland. Den kyrkliga expansionen med byggande av de första kyrkorna i Småland och på Öland bär därför tydliga spår av sydsandinavisk påverkan.

Stiftsbildningarna i den svenska delen av kyrkoprovinserna pågick dock samtidigt och när Uppsala blev ärkebiskopssäte 1634 bestod den nya svenska kyrkoprovinserna av fyra stift jämte Uppsala, nämligen Linköping, Skara, Strängnäs och Västerås. Sex år senare omtalas i ett gåvobrev en biskop i Växjö vid namn Balduin. Växjö stift måste därför ha tillkommit mellan 1164 och 1170.

Det nya stiftet skapades genom utbrytning från Linköpings stift och kom att omfatta Varend, Finnveden, och Njudung. Värendsdelarna utgjordes av fem häradar, Allbo, Kinnevald, Konga, Norrvidinge samt Uppvidinge. Finnveden bestod av Sunnerbo, Östbo och Västbo medan Njudung var uppdelat i två häradar, Västra och Östra Njudung.

Växjö stifts gränser mot Linköpings stift kom dock snart att bli föremål för diskussioner. Tvisten löstes först genom den påvelige legaten Vilhelm av Sabinas skiljedom 1248. Växjö stift kom efter domen att endast omfattas av Varend vilket gjorde stiftet till det minsta i landet vid den tiden. Området som motsvaras av nuvarande Kalmar län tillhörde under medeltiden Linköpings stift.

År 1555 blev Norra och Södra Möre samt Öland ett självständigt kyrkligt förvaltningsområde, ett s k ordinarie domne, inom Linköpings stift. Ordinarie domnen inrättades av Gustaf Vasa och var ett sätt att minska biskoparnas makt. Vid samma tidpunkt överfördes det gamla folklandet Finnveden till Växjö stift. Finnveden hade dessförinnan tillhört både Skara och Linköpings stift. År 1583 upphörde Kalmars och även Jönköpings ordinarie domnen. Man återgick då praktiskt taget till den gamla stiftindelningen där områdena kring Jönköping, Tveta, Vista och Norra Vedbo återfördes till Linköpings stift och Mo härad till Skara stift. Östbo och Västra Njudung lades till Växjö stift dit också Östra Njudung fogades från Linköpings stift. År 1621 fogades också Tveta och Vista häradar till stiftet i Växjö.

Kalmar blev åter ett kyrkligt förvaltningsområde 1603 då man blev superintendentia. En superintendentia är ett område som avskilts från ett äldre stift och som senare fick status av eget stift. Ursprungligen ingick hela Kalmar län utom Tjust i superintendentian men med tiden kom Sevede, Aspeland och Tuna län att övergå till Linköpings stift. När Kalmar 1678 blev eget stift omfattade det Södra och Norra Möre, Handbörd, Stranda och Öland. Denna indelning bevarades fram till 1903 då det beslutades att Kalmar stift uppgick i Växjö stift. Sammanslagningen realiserades 1915 då Kalmars biskop Tottie avled. För närvarande har Växjö stift 222 församlingar. Stiftets minsta församling är Jälluntofta med knappt 60 kyrkotillhöriga och den största är Jönköping Sofia med 21 850 tillhöriga. I stiftet finns drygt 300 präster och drygt 100 diakoner. Inom stiftet finns cirka 350 äldre kyrkor och antalet medeltida kyrkobyggnader är stort. De flesta sockenkyrkor omges dessutom av medeltida kyrkogårdar. Under 1900-talet har det tillkommit nya begravningsplatser och även nya kyrkor i städerna.

KRÅKSMÅLA NYA KYRKOÅRD

Fastighetsbeteckning: Kråksmåla 1:41, Kråksmåla socken, Nybro kommun, Handbörds härad, Kalmar län, Småland.

Befolkningstal: 1772: 860 inv, 1820: 1820 inv, 1865: 2337 inv, 1900: 1968 inv, 1952: 1667 inv, 2004: 662 inv

Kyrkomiljön

Kråksmåla kyrka och gamla kyrkogård ligger mitt i Kråksmåla samhälle. Ca 200 meter norr om kyrkan ligger den nya kyrkogården som anlades omkring år 1950. Den nya kyrkogården ligger mellan den gamla och den nya landsvägen mellan Alsterbro och Grönskåra. Öster om kyrkan ligger prästgården. Huset byggdes 1929 och såldes 1997 till privatpersoner. Söder om kyrkogården ligger ett parkområde med gräsmatta, björkar och planteringar. Här finns också parkering och busshållplats.

Kyrkan

På platsen för Kråksmåla kyrka ska tidigare ha funnits ett kapell. Namnet Kråksmåla är omnämnt första gången 1465 och kapellet bör vara äldre än detta år. Kapellet tillhörde Fagerhults pastorat. År 1612 blev Kråksmåla annexförsamling till Fagerhult. Eget pastorat blev Kråksmåla 1863. Den nuvarande kyrkan, som stod klar 1761, är en ”åttaknutabyggnad” klädd med ekspån, typisk för Småland vid den här tiden. Liknande kyrkobyggnader finns i Frödinge och Djursdala i Vimmerby kommun. Kyrkan byggdes av byggmästarna Petter Fröling och Magnus Svänsson. Interiört är stilen nyklassicistisk. I kyrkan förvaras flera äldre inventarier. Främst bland dessa är Birgittaskåpet tillverkat av Lübeckkonstnären Johan Stenrath under 1400-talets andra hälft.

Kyrkogårdens historik

En kyrka fanns alltså i Kråksmåla redan i slutet av medeltiden. I anslutning till denna kyrka bör en kyrkogård ha anlagts men när det gjordes är inte känt. I samband med grävningsarbeten på kyrkogården på 1990-talet hittades en medeltida grav öster om koret.

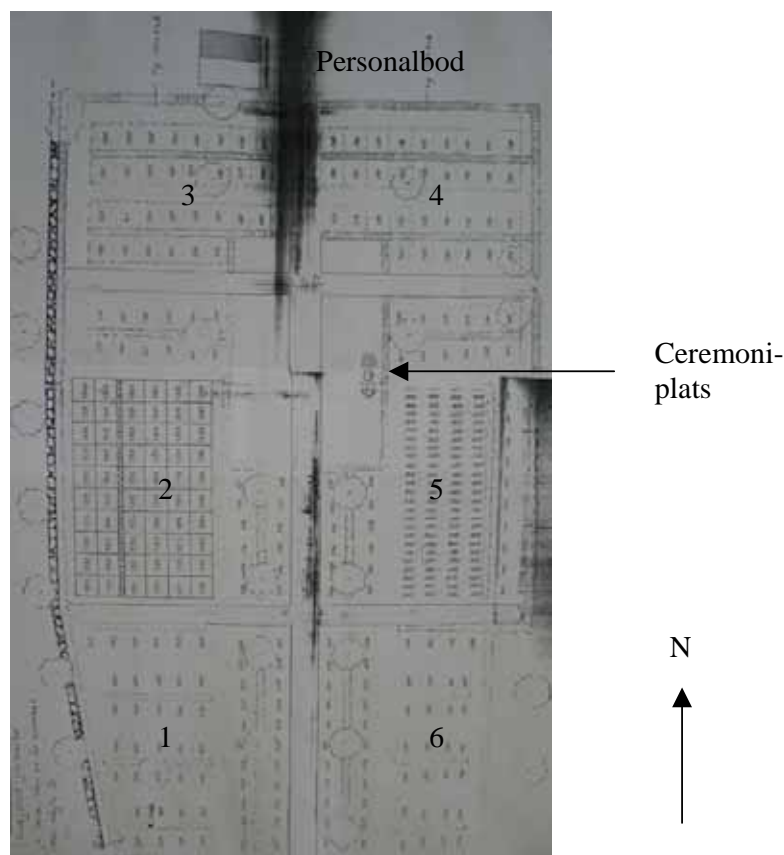
Kyrkogården som omger kyrkan har utvidgats något i söder i början av 1900-talet. Den har dock kvar mycket av sin ålderdomliga karaktär dels genom den begränsade ytan och dels genom ett antal äldre företeelser som klockstapeln, stigluckan och ett antal äldre gravvårdar.

Under 1940-talet påbörjades diskussioner om hur man skulle få fram fler gravplatser. Förslaget var att utvidga den gamla kyrkogården i söder där det fanns lämplig åkermark. Prästen i Kråksmåla föreslog dock att en helt ny kyrkogård skulle anläggas på en marknadsplats rakt öster om prästgården och ca 200 meter norr om kyrkan. Det blev prästens förslag som gick igenom och därmed anlades det som idag är Kråksmåla nya kyrkogård. Ritningarna gjordes av Mellansvenska Trädgårdsanläggningsbyrån i Örebro. Den första gravsättningen gjordes 1951.

I Kalmar läns museum samlingar finns ett flygfotografi över Kråksmåla samhälle från 1950. Bilden är tagen från norr och i bildens centrum ligger den nya kyrkogården. De norra delarna av kyrkogården skymms till viss del av en skogsdunge som ligger utanför kyrkogården. Den nya kyrkogårdsmuren i söder och väster syns tydligt. I öster håller man på med arbeten i den branta slänten som här avgränsar kyrkogården. Grusgångar, gräsmattor och planteringar är klara. Vid den här tiden fanns flera grusgångar som gick emellan de ryggställda raderna med

gravplatser. Enstaka björkar växer på platsen. De förefaller vara äldre träd som sparats. Några nyplanterade träd kan man inte se.

Grusgångarna såddes in med gräs efter tillstånd från länsstyrelsen 1996. De gångar som fanns kvar belades med asfalt. En av de insådda gångarna gjordes om till en rad för urngravar i kvarter 5. De björkar som hade tagits bort skulle ersättas med nya träd av samma sort. I dagsläget planerar församlingen för att anlägga en asklund i anslutning till ceremoniplatsen mitt på kyrkogården.

Karta över Kråksmåla nya kyrkogård.

Beskrivning av kyrkogården idag

Allmän karaktär

Den nya kyrkogården är ett tidstypiskt exempel på en kyrkogård från 1930-40-talet. Här lever en del nyklassicistiska drag kvar t.ex. den markerad huvudaxel och de strikt ordnade gravplatsområdena. Gravvårdarna står i ryggställda rader med häckar emellan. Detta är ett stildrag som hade blivit populärt vid den här tiden och förblev så under några decennier. Hela kyrkogården är insådd med gräs. Förutom häckarna finns ett antal björkar på kyrkogården och runt om kring den. Flyg fotografiet från 1950 visar att ett antal björkar redan då stod på kyrkogården. Det förefaller alltså som att man valt att plocka upp ett trädslag som redan fanns på platsen. I den nya syn på kyrkogårdarnas utformning som växte fram i och med skogskyrkogårdarna var detta en viktig del. Inhemsk trädslag skulle prioriteras framför importerade sorter. På den gamla kyrkogården hade man i stor utsträckning tagit hänsyn till den gamla traditionen att begrava de döda så att de på den yttersta dagen skulle kunna resa sig

upp med ansiktet mot öster. På den nya kyrkogården är det effektiva utnyttjandet av marken och att ge kyrkogården en medveten utformning genom dess symmetri viktigare. Det gör att det finns gravvårdar vända mot samtliga fyra väderstreck. Söder om kyrkogården finns ett mindre parkområde med björkar och planteringar med rosor och lavendel.

Liksom gamla kyrkogården saknar nya kyrkogården kvartersindelning. För att underlätta beskrivningen av kyrkogården har områdena numrerats enligt kartan nedan. Kyrkogården är inte fullbelagd. Lediga platser finns framförallt i område 1, 2 och 5.

Omgärdning

I söder och väster: Mur av kvaderhuggen granit.

I norr och öster: Låg häck av liguster. I öster finns en brant slänt upp till den gamla landsvägen.

Kyrkogårdens mur i väster.
(KI Kråksmåla nya kyg 004)

Parken och kyrkogårdens ingång i söder.
(KI Kråksmåla nya kyg 003)

Vy över kyrkogården från sydost. I förgrunden kvarter 5 med urngravplatser. (KI Kråksmåla nya kyg 011)

Vy över kyrkogården från sydväst. I förgrunden kvarter 1. (KI Kråksmåla kyg 005)

Ingångar

Nya kyrkogårdens huvudingång är belägen i söder. Den markeras av portstolpar i granit och dubbla, svartmålade smidesgrindar. Utöver denna ingång finns ytterligare en i norr till kyrkvaktmästarnas lokaler samt i öster vidare in till prästgården. Den norra ingången markeras av portstolpar av granit och den östra av en trappa av granit och med handledare av svartmålat smide.

Vegetation

Trädkrans: Splittrad trädkrans av björkar.

Övrigt: Även inne på kyrkogården växer ett antal björkar dock inte så många som finns markerade på gravkartan. Häckarna är främst av häckoxbär men även liguster förekommer.

Gångsystem

Idag finns tre gånger kvar på kyrkogården. Huvudgången går i nord-sydlig riktning och korsas av två gånger i öst-västlig riktning. Det delar upp kyrkogården i sex stycken rutor. Alla tre gångarna är belagda med oljegrus.

Gravvårdstyper

Nya kyrkogården har brukats sedan 1951 då de första gravsättningarna gjordes. Framförallt dominerar perioden 1955-1979 vilket syns tydligt i gravvårdsmaterialet. Den vanligaste typen av gravvård är låga, breda, stående vårdar som var moderna vid den här tiden. Ett undantag är område 5 där liggande vårdar samlats i fyra rader. Här är majoriteten av vårdarna från 1950-talet men samtliga decennier fram till idag är representerade. Vårdarnas uppställning är anpassad efter gångsystemet och områdets ordning med rygghäckar. Det gör att flera vårdar är vända mot norr eller söder. I område 2 är majoritet av vårdarna vända mot öster och i område 5 mot öster eller väster. Gravvårdarna är främst av grå granit men också röd och svart förekommer. Ett järnkors och en natursten finns i område 5. På majoriteten av stenarna finns datering och den dödes hemort angiven. Ett fåtal titlar förekommer. Dessa är hemmansägare, lantbrukare, kapten, banvakt, glasmästare, kyrkoväktare, bygdeforskare, hyttmästare, kioskägare, urmakare, komminister och sjuksköterska.

Gravstenen Algöt Perssons vid Algöt Perssons familjegrav är tidstypiskt låg och rektangulär. Dekoren av koppar är ovanlig. (KI Kråksmåla kyg 065)

Hyttmästare är en av de titlar som förekommer på Kråksmåla nya kyrkogård. (KI Kråksmåla kyg 064)

Minneslund

På kyrkogårdarna i Kråksmåla finns ingen minneslund. Förslag på att anlägga en minneslund på den gamla kyrkogården har diskuterats men i dagsläget hänvisas församlingsbor som önskar vila i minneslund till Nybro kyrkogård.

Byggnader

Utanför kyrkogårdens ingång i norr ligger en byggnad som rymmer personalutrymmen, förråd och garage. Den uppfördes troligen någon gång under 1950-60-talet och byggdes ut i mitten

av 1980-talet. Sadeltaket är belagt med rött, tvåkupigt tegel. Fasaden är klädd med rödmålad stående panel och dörrar, vindskivor, foder m.m. är målade i svart.

Övrigt

På nya kyrkogården finns en ceremoniplats med ett kors och ett enkelt altarbord för gudstjänster sommartid. Platsen iordningställdes i början av 1980-talet.

Lyktstolpar av en modell som påminner om äldre tiders gaslyktor lyser upp kyrkogården.

På kyrkogården har bygdeforskaren Carl Wiking sin familjegrav.

Ceremoniplatsen mitt på kyrkogården.
(KI Kråksmåla kyg 062)

Bygdeforskaren Carl Vikings gravplats.
(KI Kråksmåla kyg 078)

KULTURHISTORISK BEDÖMNING AV KYRKOGÅRDEN I DESS HELHET

Kråksmåla nya kyrkogård anlades i en tid då Kråksmåla socken hade en god utveckling. Skog, vattenkraft och järnvägsförbindelser skapade goda förutsättningar för industrietableringar. När kyrkogården i anslutning till kyrkan blev för liten valde man att anlägga en helt ny begravningsplats istället för att utvidga den befintliga.

I Kalmar län anlades få nya kyrkogårdar och begravningsplatser vid den här tiden. Ett närbeläget undantag är Nybro kyrkogård som stod klar 1937 och Emmaboda som var klar 1941. Vanligare var att kyrkogårdar utvidgades, vilket ofta skedde med ett stort mått av anpassning till den befintliga kyrkogården. Vid anläggandet av en ny kyrkogård fanns möjlighet att anamma nya influenser. De klassicistiska principerna hade starkt påverkat de svenska kyrkogårdsanläggningarna sedan början av 1800-talet. I slutet av 1800-talet och början av 1900-talet kom nya influenser som ledde fram till utformandet av skogskyrkogårdarna. Kråksmåla nya kyrkogård är anlagd i brytningstiden mellan dessa båda stilar men de klassicistiska dragen är mest framträdande i anläggningsformen. Gravkvarteren är strikt ordnade och tydligt avgränsade vilket ger ett effektivt utnyttjande av området. Drag från skogskyrkogårdarnas anläggningsform finns i valet av inhemskt växtmaterial. I det fortsatta bruket av kyrkogården är det viktigt att bevara kyrkogårdens ursprungliga anläggningsform.

Gravvårdarna på Kråksmåla kyrkogård är låga och ger ett enhetligt intryck. Flera av de olika typer av gravvårdar som varit vanliga från 1950-talet och framåt finns här representerade. Gravvårdarna är mycket traditionella till sin utformning. Många av gravvårdarna rymmer person- och lokalhistoriska värden. Det gäller t.ex. de gravvårdar där den dödes yrkestitel angivits, vilket berättar om samhällsfunktioner och näringar som varit viktiga i Kråksmåla under 1900-talet, men också gravvårdar över flera för socknen viktiga personer som begravts på kyrkogården.

Viktiga för upplevelsen av kyrkogården är också kyrkogårdsmuren, ceremoniplatsen samt träd och häckar. Till kyrkogårdsmiljön hör prästgården och kyrkogårdsparken öster om kyrkogården. Tillsammans bildar de en kulturmiljö som bidrar till förståelsen av Kråksmålas utveckling under 1900-talet.

På en kyrkogård är det naturligt att gravvårdar ändras och gravrätter återgår och får ny ägare. Det är dock viktigt att man i förvaltningen av begravningsplatsen är uppmärksam på att bevara de olika delarnas karaktär och gravvårdar från alla olika tider.

Sammanfattningsvis:

- Kråksmåla nya kyrkogård utgör ett av få exempel på kyrkogårdar från 1950-talet i Kalmar län.
- Ett kulturhistoriskt värde finns i blandningen av stilar och begravningsstraditioner som möttes på de svenska kyrkogårdarna under mellankrigstiden.

ARKIV OCH LITTERATUR

Antikvariskt Topografiska arkivet, Riksantikvarieämbetet
Kalmar läns museums topografiska arkiv
Lantmäteriet

Bucht, Eivor (red), Kyrkogårdens gröna kulturarv, Klippan 1992
Hammaskiöld, Hans mfl, Minnets stigar – en resa bland svenska kyrkogårdar. Stockholm 2001
Hammarskjöld, Britt-Marie, Ett läns utveckling-Kulturminnesvårdsprogram för Kalmar län. Etapp 1, Översikt. Kalmar 1985
Larsson, Lars-Olof, Växjö stift under 800 år, Karlskrona 1972
Rahmqvist, Sigurd (red), Det medeltida Sverige, Bd 4, Småland 4, Stockholm 1999
Ullén, Marian, Medeltida träkyrkor, 1 Småland samt Ydre och Kinda häradar i Östergötland. Stockholm 1983
Åberg, Göran, Sankt Sigfrids stift i historia och nutid, Växjö 1996

Svenska kyrkans hemsida: www.svenskakyrkan.se

Muntliga uppgifter kyrkvaktmästare Linda Linusson, f.d. kyrkvaktmästare Leif Sääv samt Ing-Marie Aronsson.